

DE LA ARCA LUI NOE – LA ARCA POEZIEI (XI)

(Jurnal de Armenia. 18-28 octombrie 2011)

23 octombrie

După masă și o altă mică promenadă prin stațiune, am mai avut o intervenție la masa rotundă, de data aceasta în cadrul dezbaterilor, unde am pornit – de-a dreptul nedumerit – de la cele spuse de colegul italian Claudio Pozzani. Am susținut poziția sa, când vorbea despre circulația și rezistența de a putea asigura continuitatea culturii, artei, literaturii pe un făgaș moral. Pentru că, în caz contrar, ce se întâmplă? Spre exemplu, doi dintre scriitorii care în presa liberă scriu contra prim-ministrului, magnatului amoral Berlusconi, nu au rezistat ispitei și și-au publicat cărți la editura acestuia. Eu, zice Claudio, aș fi refuzat, nu aș fi mers la compromis.

Însă în intervenția mea am pornit de la ceea ce mi se păruse cu adevărat incredibil: Claudio spunea că în Italia a fost instaurat și persistă tacit un tabu față de futurism! Nu se vorbește de el în școală, pentru că, cică, a servit fascismului. Intervin în discuție, amintind că, nu demult, cum ar veni, în 2009, a fost marcat centenarul de când Filippo Tommaso Marinetti a publicat *Manifesto del futurismo* și eu, urmărind unele ecouri în presă, aveam impresia că, cel puțin în Italia, nu există probleme în atitudinile față de avangardism. E drept, manifestul nu apăruse la Roma, ci la Paris, în *Le Figaro*, ceea ce ne-ar face să ne întrebăm dacă nu cumva încă de atunci societatea italiană se arăta ostilă fenomenologiei înnoitoare de artă, literatură înainte de a fi apărut pe lume fascismul. Apoi să nu uităm că, inițial, fascismul a fost receptat în mai multe țări din Europa ca o mișcare constructivă, energetică, în stare să miște societatea înainte. Iar eu am exemplificat și, în măsura priceperii, am explicat o astfel de poziție tolerantă, ba chiar de empatie față de fascism pornind de la contextul românesc, unde, să zicem, saluta sau susținea fascismul (italian) până și cetățeanul-scriitorul român Mihail Sebastian! Prin 1927, pare-se, el scria că admiră această mișcare apărută în istoria tânără a Italiei și că revoluția fascistă s-a răspândit dincolo de hotarele peninsulei italiice. Iar peste vreo patru ani, într-un alt articol, condeierul român-iudeu se arată de-a dreptul entuziasmat de ordinul lui Mussolini, ce promulgase o lege de protecție a păsărilor pe insula Capri, conchizând că, în ziua în care se va judeca opera fascismului, această mică poveste va cântări greu în registrul justificărilor. Ce mai vorbă! – exemplul poate intra chiar în istoria mișcării ecologiste universale... Iar atitudinea ca atare, pozitivă, să zic, față de fascism a unui iudeu român se explică simplu: pe atunci, acest regim, ce avea să ajungă mai apoi la o sângeroasă bestialitate, încă nu inclusese în doctrina sa antisemitismul. De unde și empatia lui Sebastian. Dar, cu timpul, antisemitismul este însușit nu doar de fascism, ci, în anii '40-'50, și de bolșevism, în URSS având loc numeroase procese individuale sau colective, ai căror acuzați erau semiți. Ba, mai mult, în timpurile când fascismul italian se consolida, iar cel german abia se zămislea, până și în Rusia bolșevică fenomenul socio-național(ist) era nu doar... tolerat, ci perceput drept forță progresistă, înnoitoare, care să dea noi impulsuri și motricitate accelerată vieții sociale europene, în general. Am scris despre aceasta în prefața la *Antologia avangardei ucrainene*, pe care am publicat-o în revista *Vatra*, dând exemple concludente din presa vremii.

Incredibil, dar aceasta era starea de spirit, de înțelegere, de apreciere în plin bolșevism, în viitorul lagăr de exterminare umană, în Gulag, unde, de altfel, au fost lichidați și avangardiștii

ucraineni, cândva „încântați” de fascismul italian...

În pauza de cafea, cineva dintre noi rostește, cu titlu de comparație, un nume de fotbalist italian. Așa, i se părea, venise vorba și ideea. Însă Claudio Pozzani îl amendează imediat: „Nu există un asemenea fotbalist!” Eu sunt curios, dacă Pozzani e chiar atât de competent, ca să... „Da, eu cunosc numele tuturor fotbaliștilor din divizia A și nu numai!”. Prin urmare, respectele noastre, domnule tifosi! Claudio ține cu *Inter* și cum să nu amintească el de Chivu? Mare fotbalist, ce mai! Cu toate că în actualul campionat echipa lui merge destul de prost, fiind undeva prin coada clasamentului. Dar ce suporter nu speră că „ai lui” vor reveni în forță? Mai ales când e vorba de *Internazionale*. A-a, derbiul Lazio – Roma? Mama mia! – la scorul de 1:1, să marcheze Lazio în ultimul minut!... Da, Klose, era minutul 93... Asta e: Claudio știe totul despre fotbalul italian, cum, pe vremuri, Fănuș Neagu despre cel românesc... Însă, odată ce Pozzani e în echipa noastră literară, e bine să cunoaștem unele lucruri și despre el: are cincizeci de ani. Poet, prozator și muzician, dar, din cum l-am văzut recitându-și, interpretându-și poemele – e și un bun actor. Excelează în *poetic performances*, evoluând în multe centre culturale importante din Europa, America Latină, Asia. El însuși organizator de festivaluri, simpozioane, întruniri literare în țara sa. Celebrul dramaturg Fernando Arrabal a spus (citez dintr-un mic pliant): „Pozzani est un maître de l'invisible, un débusqueur de rêves, un voleur de feu. Ah! que son cœur danse dans l'alcôve fêlée...”

Bineînțeles, am și eu unele superstiții, mai accentuate sau destul de diluate, dar le am. Astfel, când am purces să scriu prezentul jurnal, mi-am zis să nu-l încep cu un vis destul de neliniștitor, ci, atunci, dimineață, am telefonat la Chișinău, să aflu ce sunt contrazis. Adică, în prima noapte la Erevan visasem că s-ar fi declanșat un cutremur. Cu măciniș de nisip și ciment din tencuiala tavanului. Însă fără jertfe omenești. Nu pot să știu însă că aceasta/ aceea ar fi avut legătură (prevestitoare) cu cutremurul de astăzi, declanșat în Turcia, soldat cu pierderi de vieți omenești, resimțit destul de tare și în capitala Armeniei. Ba chiar găsesc notele din 20 octombrie, scrise în hotelul „Ararat” din Erevan: „Am visat cutremur de pământ la Chișinău. Fără jertfe umane, dar cu deteriorări de clădiri. Poate de unde, de câteva ori, în discuțiile cu prietenii armeni am invocat Spitakul din 1988. Nu mult după acel dezastru, la Oceakov (fostul polis grecesc Olvia), la gurile Bugului, la Marea Neagră, am întâlnit câțiva armeni. Ne-am împrietenit. De acolo a urmat și prima mea traducere și publicare în armeană. Ba nu, memoria îmi joacă festa: în 1977, David Ovanes, cu care ne-am întâlnit și ne-am împrietenit la Dușanbe, în Tadjikistan, îmi tradusese și publicase în revista „Garun” poemul intitulat *Diptic chișinăuian*.”

Din cauza suprasolicitărilor, a căzut rețeaua telefonică și colegii armeni erau foarte neliniștiți că nu reușesc să răzbată spre cei dragi rămași la Erevan. Aici, la Jermuk, cutremurul nu s-a resimțit. Asta mă făcu să-mi amintesc de toamna anului 1976, când participam la un festival al tinerilor poeți, ce se ținea în Tadjikistan. Cu un coleg din Estonia, fusesem repartizați în regiunea Kuleab, la hotarul cu Afganistanul. Pe acolo, cutremurele sunt atât de frecvente încât nimeni nu-și mai face griji deosebite. Dar, într-o seară, într-o noapte, eu și colegul estonian, cazați la o vilă a organelor regionale de partid, am adormit

probabil prea obosiți și copleșiți de impresii, dar și de agapa cu de toate pe masă, pentru că dimineața ne-am trezit cu tencuiala tavanului pe plapome. Vede-se, visasem frumos și nu am resimțit zguduitura destul de puternică a pământului.

Întruniți în două-trei grupuri, mergem să vedem o frumusețe gălgâitoare a naturii – cascada Jermuk. Trecem pe lângă monumentul lui Israel Ori, ambasador și activist politic armean din sec. XVII, care a pledat pentru unirea țării sale cu Rusia, spre a se salva de pericolul vecinilor ne-creștini. Născut în această localitate.

Cascada e a doua ca mărime în Armenia, apa prăvălindu-se, alunecând, șerpuiind de la 68 de metri înălțime. De regulă, mă strădui să reduc la minim nume, cifre, toponime, însă aici tot o să dau două: cascada e în preajma Muntelui Pleșuv și a altuia numit Sim, toponimic legat de mitologicele porți ale Sesamului din *O mie și una de nopți* ale Șeherezadei (pe care eu, dintr-o nocivă lipsă de modestie, bineînțeles, am visat-o că ar citi și din filele prezentului jurnal...). Cascada e într-adevăr pitorească, venind, alunecând pe trei terase ca niște semi-cupole, potolindu-se cât de cât, dar nu definitiv, abia când se întâlnește cu apa râului Arpa.

24 octombrie

Până – și după micul dejun, tradiționala deja (de două zile pe a treia; azi vom pleca din Jermuk) plimbare prin stațiune. Mergem la izvoarele cu apă minerală 50⁰-53⁰ Celsius. În această regiune ele ar fi în jur de patruzeci, debitul lor zilnic fiind de (... citește înainte, cum zicea dl. Bacovia; ca să te informezi) două milioane de litri (unele îmbuteliate). Astea, unde mergem noi, sunt „mai blânde”, la altele temperatura ridicându-se spre 67⁰-74⁰.

Dăm ocol lacului „în mișcare” (il străbate un râșor de munte), admirăm peisajele, pe aici de-a dreptul bogate în vegetație în comparație cu majoritatea întinsurilor de culmi alpine pe care le-am tot văzut. Nu ai putea spune că munții sunt arizi: ici și acolo mai apare câte un arbust rățâcit pe pante ondulate, nesfârșite, arbust rămas aiurea de cirezile florei. Nici chiar ici și colo, ci la distanțe foarte mari unul de altul câte un tufar, câte un copăcel miniatural. Pe când la Jermuk natura e generoasă, peisajele au un joc de culori multiplu, de foioase supuse vopsitoriilor toamnei, dar și de conifere – brazi, pini – cu verdele nealterat, de-ți vine să reciți din Hasdeu: „Când arde soarele de mai,/ Când vântul iernii geme,/ Mărețul brad pe naltul plai/ Stă verde-n orice vreme!”

E duminică și stațiunea pare și mai pustie. Cel puțin acum, dimineața. Dl. Nersesian de la departamentul relații cu conaționalii de peste hotare ne spune, mie și lui Serge Venturini, că în Jermuk au fost, poate și au mai rămas, numeroase familii refugiate după pogromul dezlănțuit contra armenilor la Baku în anul 1993. Multe dintre ele s-au stabilit pur și simplu în garaje de tablă care, iată, acum stau ruginite, nefolosite.

Parcă nu aș fi eu atât de sensibil la modificările de tensiune atmosferică, însă aici, la altitudine, un indicator special se dovedește a fi inelul meu: deja, e foarte liber pe deget, se rotește cu ușurință, mă pomenesc cu micul lui basorelief ușor bombat spre palmă. Creșterea tensiunii arteriale e dovadă că venele sunt ușor contractate. Prin urmare, trag eu concluzia, presiunea atmosferică, modificată de procentul de oxigen mai scăzut, mă face atent (cu toate că mă simt bine în munți), „jucându-mi” inelul pe deget.

...În prima noapte la Erevan visasem că s-ar fi declanșat un cutremur. Cu măciniș de nisip și ciment din tencuiala tavanului. Însă fără jertfe omenești. Nu pot să știu însă că aceasta/ aceea ar fi avut legătură (prevestitoare) cu cutremurul de astăzi, declanșat în Turcia, soldat cu pierderi de vieți omenești, resimțit destul de tare și în capitala Armeniei.